

BIZ OILAVIY ZO‘RAVONLIKLARGA QARSHIMIZ!

Umarova Naima Olimovna

Namangan viloyati Kosonsoy tumani

18-umumiy o‘rta ta’lim maktabning psixologi

Annotatsiya: Mazkur mavzuda oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashishning ijtimoiy va psixologik jihatlari, uning oldini olish yo‘llari hamda sog‘lom oila muhitini shakllantirish masalalari yoritiladi. Oiladagi zo‘ravonlik jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi muammo sifatida tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: oilaviy zo‘ravonlik, oila, himoya, psixologik yordam, profilaktika, sog‘lom muhit.

KIRISH

Oilaviy zo‘ravonlik — bu jamiyatdagi eng og‘riqli va dolzarb muammolardan biridir. U nafaqat alohida shaxsga, balki butun oila va jamiyatga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli unga qarshi kurashish har bir insonning mas’uliyatidir.

“Biz oilaviy zo‘ravonliklarga qarshimiz!” degan g‘oya, avvalo, sog‘lom va xavfsiz oila muhitini yaratishga chaqiradi. Oila mehr, hurmat va qo‘llab-quvvatlash maskani bo‘lishi kerak. Zo‘ravonlik esa bu qadriyatlarga mutlaqo zid.

Zo‘ravonlikning oldini olishda eng muhim omil — bu ongli tarbiya. Ota-onalar farzandlariga hurmat, sabr-toqat va muloqot madaniyatini o‘rgatishi zarur. Bola oila ichida qanday muhitni ko‘rsa, kelajakda shunday muhitni yaratishga intiladi.

Psixologik jihatdan, zo‘ravonlik ko‘pincha stress, jahldorlik, o‘zini boshqara olmaslik kabi omillar natijasida yuzaga keladi. Shu sababli emotsiyalarni boshqarish, muammolarni tinch yo‘l bilan hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhimdir. Shuningdek, jamiyatda bu muammoga befarq bo‘lmaslik kerak. Zo‘ravonlik holatlarini yashirmaslik, yordam so‘rash va zarur tashkilotlarga murojaat qilish muhimdir. Bu orqali jabrlanuvchilarni himoya qilish mumkin.

Maktab, oila va jamiyat hamkorligi zo‘ravonlikka qarshi kurashda muhim o‘rin tutadi. Tarbiyaviy ishlar, targ‘ibot va psixologik yordam orqali bu muammoning oldini olish mumkin.

Oilaviy (yoki boshqacha aytganda - maishiy) zo‘ravonlik - bu shaxsning oilasi, yaqin yoki boshqa shunga o‘xshash munosabatlari bo‘lgan boshqa shaxsga nisbatan jismoniy, jinsiy, psixologik yoki iqtisodiy zo‘ravonlik harakati yoki tahdididir.

Bu kuch ishlatish, nazorat qilish, qo‘rqitish, qo‘rquv tuyg‘usini uyg‘otish maqsadida tez-tez takrorlanadigan jismoniy, og‘zaki, aqliy va iqtisodiy zo‘ravonlik siklidir. Bular bir kishi boshqasining xatti-harakati va his-tuyg‘ularini boshqaradigan yoki nazorat qilishga urinadigan holatlardir.

Ko'pchilik hali ham zo'ravonlik – bu jismoniy kuchdan foydalanish deb ishonadi, o'zini namoyon qilishi mumkin:

- psixologik (haqorat, xo'rlik, manipulyatsiya),
- iqtisodiy (mablag'larni cheklash)
- jinsiy (zo'rlik ishlatib jinsiy aloqaga majburlash).

Oiladagi zo'ravonlik oilaning har qanday a'zosiga nisbatan amalga oshirilishi

Lekin jabrlanuvchilar ko'pincha xotin-qizlar va bolalar bo'lishadi.

Shaklidan qat'iy nazar, zo'ravonlik – bu jinoyat!

Oiladagi zo'ravonlik turlari:

1. Jismoniy – bu jismoniy salomatlikka zarar yetkazishga qaratilgan harakatlar.
2. Psixologik – bu psixologik salomatlikka zarar yetkazish. Xo'rlash, tahdidlar,
3. Jinsiy – bu aldash, shantaj yoki kuch bilan jinsiy harakatga majburlash.
- diy – bu ishlash, o'qish, o'zingiz uchun zarur narsalarni sotib olish, xarajatlar va

5. Kiberbulling (kiberhjum) - bu Internet texnologiyalaridan foydalangan holda ta'qid qilishning bir shakli. Uning namoyon bo'lish shakllari har xil – haqorat, shantaj, tahdidlar, tuhmat, ta'qid va hokazolar.

zo'ravonlikning sabablari tashqi va ichkiga bo'linadi:

jamiyatda targ'ib qilingan shafqatsizlik, ijtimoiy stereotiplar, ommaviy axborot vositalarining ta'siri, doimiy ravishda shaxsga nisbatan zo'ravonlik sahnalarini ko'rsatish, patriarxat, geografik, iqtisodiy, siyosiy omillar va boshqalar.

, o'z-o'zini anglash darajasiga, ta'lim va madaniyatga, yomon odatlar va turmush-tarzining mavjudligiga bog'liq.

Oiladagi zo'ravonlik natijalari:

1. Qotillik, o'z joniga qasd qilish shaklida halokatli natija;
2. Bolaga xomilador paytida zo'ravonlik xomiladorlikni yo'qotish, erta tug'ish,
4. Spirtli ichimliklar va giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish, nikotinga qaramlikning paydo bo'lishi;
- el og'rig'i, oshqozon-ichak kasalliklari, sog'lig'ining yomonlashishi;
6. Bolalarga salbiy psixologik ta'sir;
7. Bolalarda kasallanishi oshishi;
8. Jabrlanganlar izolyatsiyadan, moliyaviy mustaqillikning yetishmasligidan

aziyat chekmoqda.

T

abatlar (“toxic” -zaharli demakdir) - inson hayotini zaharlaydigan munosabatlarga

k

Bunda sog‘lom munosabatlarga xos bo‘lgan o‘zaro hurmat, rahm -shafqat, xavfsizlik va qulaylik hissi bo‘lmaydi.

i

stidan hukmronlik qilishga intiladigan ziddiyatli hayot bo‘lib, boshqa odamga hissiy

Oiladagi zo‘ravonlik (abyuz)

Abyuz (inglizcha “abuse” - shafqatsiz muomala, suiiste‘mol qilish ma‘nolarini beradi) - yaqin munosabatlar doirasida kelib chiquvchi va ko‘pincha g‘amxo‘rlik qilish niqobi ostidagi ruhiy, jismoniy, jinsiy, iqtisodiy zo‘ravonlikdir.

Oiladagi zo‘ravonlik (abyuz) - oila a‘zosining boshqa oila a‘zosiga nisbatan uning huquqlarini, erkinliklarini, qonuniy manfaatlarini buzadigan va unga jismoniy va (yoki) ruhiy azob-uqubatlarni keltirib chiqaradigan jismoniy, psixologik, jinsiy xislatlardagi qasddan qilingan harakatlar.

a

Misol uchun, total (umumiy) nazorat (“Men sen bilan hammasi yaxshiligini bilishim kerak!”).

l

Muayyan tarixiy davrda va turli madaniyatlarda zo‘ravonlikning ayrim turlari umumiy qabul qilingan va ommaviy mashhur bo‘lgan xulq-atvor modellari sifatida namoyon bo‘lishi mumkin. Masalan, uradimi - demak sevadi.

Agressor

Agressor – bu boshqasiga tajovuz ko‘rsatadigan odam.

Xatarli, buzg‘unchi tajovuz – bu ongli xulq-atvor modeli bo‘lib, ong ostida “men buni qilishga haqqim bor” tushuncha undaydi.

Agressorni nima undaydi?

1. Inson ustidan hukumatga ega bo‘lish istagi, uni boshqarish istagi.
2. Uyat: tajovuzkor boshqalarning nazarida u qandaydir noto‘g‘ri ko‘rinishidan, uning xotini uning maqomiga tahdid solishidan xavotirda.
3. Qo‘rquv, masalan, boshqa odamlar u noto‘g‘ri kiyinadigan yoki ko‘ylaklarini yomon dazmollaydigan yomon xotinni tanlagan deb o‘ylashadi. Yoki xotini uni aldashedan qo‘rqadi. Qoida tariqasida, bu qo‘rquvlar mantiqsiz, haqiqiy asosga ega emas. Ko‘pincha ayollar oiladagi zo‘ravonlikdan aziyat chekishadi. Sababi nima? Ko‘pincha zolim fazilatlariga ega bo‘lgan sherikda.

Manipulyasiya (hiyla-nayrang)

U manipulyatorning shaxsiy manfaatlarini uchun yashirin, aldatchi va zo‘ravonlik taktikasi yordamida boshqa odamning idrokini yoki xatti-harakatlarini o‘zgartirish uchun unga psixologik ta‘sir ko‘rsatishning bir turi.

O‘z navbatida, manipulyator atrofdagilarning ongi va fikriga yashirin ta‘sir

o‘tkazish qobiliyatiga ega bo‘lgan, ularga o‘z nuqtai nazarini o‘tkaza oladigan va ularni muayyan qarorlarni qabul qilishga ishonira oladigan shaxsdir.

Manipulyatorlar uchun eng himoyasiz shaxslar ularning yaqinlari va qarindoshlari (bolalari, ota-onalari, “ikkinchi yarmi”lari) hisoblanadi. Manipulyatorlar har doim ham amaliy maqsadlarni ko‘zlamaydilar. Ular ba’zan o‘zlarini shunchaki yaqinlari hisobiga tan oldirishga intilishadi.

Istagan narsasiga erishish uchun, manipulyator tez-tez o‘zini jabrlanuvchi sifatida namoyon qiladi, o‘zini qadr-qimmati yerga urilgan va umumiy e‘tiborga muhtoj qilib ko‘rsatadi, riyokorona ish tutadi, odamning zaif tomonlarini qidiradi va shaxsni o‘ziga mosligi (adekvat)ligiga shubha qiladi (gazlayting), ortiqcha ayblarni ilgari suradi, uning so‘zlari va xatti-harakatlarini inkor etadi.

Gazlayting

Gazlayting - alohida kichik element deb ajratish mumkin. Bu so‘z “Gazli chiroq” (1944) filmning chiqarilgan vaqtidan kelib chiqadi. Filmda bir kishi boshqa kishining yetarliligiga shubha tug‘dirishi, sodir bo‘layotgan voqealarning haqiqatini tasdiqlamasligi va shu bilan uni aqldan ozdirishi ko‘rsatilgan.

Ya’ni, haqiqiy hayotda haqiqatni inkor etish quyidagicha ko‘rinishi mumkin:

- “Men buni hech qachon aytmaganman, siz buni o‘ylab topayapsiz”, “sizga shunday tuyuldi”, “bu hech qachon bo‘lmagan” (faktlarni inkor etish);
- “Siz menga nisbatan g‘azablana olmaysiz”, “siz o‘zingizni yomon his qilyapsiz deb o‘ylaysiz, lekin siz emassiz” (hissiyotlarni rad etish);
- “Eshiting, siz o‘zingizni g‘alati tutyapsiz, bu yomon tugashi mumkin”, “bu yomon kayfiyat emas – sizda depressiya bor” (ruhiy anormalliklarga ishora).

Zo‘ravonlik sikllari nima?

Zo‘ravonlikning qaytariluvchi, ya’ni siklik xarakterga ega ekanligini 1979-yili amerikalik tadqiqotchi Lenor Uolker tomonidan tushuntirib berilgan. Uning konsepsiyasiga ko‘ra, oiladagi zo‘ravonlik - bu harakatlarning oshib boruvchi, qaytariluvchi sikldir. U 4 ta bosqichni o‘z ichiga oladi:

- avval janjallarning ko‘payishi kuzatiladi,
- keyin esa zo‘riqish kuchayib zo‘ravonlik sodir etiladi;
- keyin yarashuv (“asal oyi”) sodir bo‘lib, zo‘ravon kimsa yana mehribon va sevuvchi shaxsga aylanadi.

- tinchlik davrida zo‘ravonlik qurboni hammasi yaxshi bo‘lib ketishiga ishonadi.

Ammo zo‘riqish yana kuchaya boradi va sikl qaytariladi.

Vaqt o‘tishi bilan har bir davrning vaqti qisqara boradi. Zo‘ravonlik kuchayib, qurbonga ko‘proq zarar yetkazila boshlanadi.

Aksariyat ayollar mavjud muammo haqida jim turishadi, ayrimlari yordam so‘raydi. Ko‘pchilik quyidagi sabablarga ko‘ra yillar davomida kaltaklash va xo‘rlikka chidagan:

1. Uyat. Agar er oilada xotinini kamsitsa, bu uyatli hisoblanadi. Shuning uchun ular o‘zlariga qarshi zo‘ravonlikni yashirib, jim turishadi.

2. Ota-onalar, tanishlar tomonidan qo‘llab-quvvatlanmaslik. Aybdorlik taklifi — “u aybdor”, zolinga bo‘ysunish takliflar;

3. Jamoatchilik fikriga bog‘liqlik. Oilaviy madaniy qadriyatlar har qanday vaziyatda oilani saqlab qolishni talab qiladi.

4. Qo‘rquv. Jabrlanuvchi zo‘rlovchidan qo‘rqadi, chunki u qo‘rqitish va tahdid qilish xujumidan foydalanadi. Ishda, tanishlar orasida zo‘rlovchining obro‘sigga putur yetkazishdan qo‘rqish;

5. O‘ziga shubha. Ko‘p yillar davomida tahqirlangan ayollar o‘z hayotlari, his-tuyg‘ulari, tanasi, ongi, izolyatsiyasi ustidan nazoratni yo‘qotadilar. O‘ziga ishonch, mustaqillik va odamlarga bo‘lgan ishonch yo‘qoladi.

6. Odat. Ayol doimiy stressda yashashga odatlanib qoladi. U hamma narsa o‘zgarishiga ishonadi, eri o‘zgaradi. Zo‘rlovchi o‘zgarmaydi, u qurbonining qo‘rquvi va hissiyotlari bilan oziqlanadi.

7. “Stokgolm sindromi” oilalarda keng tarqaldi. Jabrlanuvchi hurmat qiladi, sevadi, uning zo‘ravonligi, ularning o‘zaro hissiyotlariga ishonadi. Qo‘rquv, og‘riq, xafagarchilik xotirada qolmaydi.

Oiladagi zo‘ravonlik bilan dunyoda vaziyat qanday?

Rossiyada

Jiddiy jarohatlar kelib chiqmasa, Rossiya qonunchiligining 2019-yilga asosan, oiladagi zo‘ravonlikni jinoyat sifatida ko‘rib chiqishni to‘xtatdi. Jabrlanuvchining bitta murojaati bilan huquqbuzar ma‘muriy javobgarlikka tortiladi. Takroriy murojaatdan so‘ng, huquqbuzar Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksining 116.1-moddasi “kaltaklash” bilan bog‘liq.

AQSH

Chaqiruv joyiga yetib kelishi bilan, tezkor xodimlar jabrlanuvchining (96% jabrlanuvchilar - ayollar) lat yeyilgan joylarini, ko‘karishlar va boshqa joylarini tekshiradi. Turar joy anjomlari xam shikastlanilishi ko‘zdan kechiriladi (devorlar va anjomlar, musht bilan singanmi yoki ag‘darilganmi va xokazolar.). Agar shunga o‘xshash shikastlar topilsa, zo‘ravon hibsga olinadi - u ertasi kuni qamoqxonaga o‘tkaziladi. Bu vaqt ichida jabrlanuvchi to‘satdan arizani qaytarib olishga qaror qilsa ham, baribir sud jarayoni amalga oshiriladi.

Oiladagi zo‘ravonlik qo‘zg‘atuvchisi terapiyadan o‘tishi kerak, unga jazo muddati tugaguniga qadar uning uyida yashash taqiqlanadi. Jabrlanuvchi tajovuzkordan qo‘ng‘iroqlar yoki elektron pochta xabarlarini olishni istamasligini ko‘rsatib, “himoya qilish tartibi” ni chiqarishi mumkin. Shuningdek, unga 20 metr masofada yaqinlashish taqiqlangan. Hibsga olingan shaxs “himoya qilish tartibi” da ko‘rsatilgan barcha shartlarni bajarishi shart. Bunday himoya orderlari, hibsga olishlar

maxsus jinoiy xujjatga kiritiladi va keyinchalik fuqarolik va boshqa sohalarga ta'sir qiladi.

Oiladagi zo'ravonlikka oid qonunlar:

Oiladagi zo'ravonlikka oid qonunlar dunyoning 155 ta davlatida amal qiladi, ish joyidagi jinsiy ta'qiblar bo'yicha esa – 140 ta davlatda tegishli qonunlar mavjud. Shu bilan birga, dunyo bo'yicha 200 dan ortiq davlat va hududlar mavjud bo'lsa, ularning 193 tasi BMTga a'zo hisoblanadi. Biroq, xotin-qizlarni zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risidagi qonunlar ko'pincha xalqaro standartlar va tavsiyalarga mos kelmaydi yoki amalda umuman qo'llanilmaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, "Biz oilaviy zo'ravonliklarga qarshimiz!" — bu nafaqat shior, balki har birimiz amal qilishi kerak bo'lgan hayotiy tamoyildir. Sog'lom, mehribon va hurmatga asoslangan oila — baxtli jamiyatning poydevoridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2017.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Davletshin M.G'. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. – Toshkent: TDPU, 2016.
4. Mavlonov A., To'raqulov X. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Yuldasheva N. Bola va o'smirlar psixologiyasi. – Toshkent, 2020.
6. UNICEF. Bolalarni va oilani zo'ravonlikdan himoya qilish bo'yicha qo'llanma. – 2018.
7. WHO. Violence Prevention: The Evidence. – 2019.